

Equum ne ergo ē. vt idola hodie deserētes quibus ab initio deseruistis nobis pparemini: et nō potius i pofelitoꝝ locū ex legis autoꝝitate et consuetudine deputemini: Et hoc ipsum non merebamini. nisi quia larga semp dei clemētia voluit vos ad nostrā imitationē admittēre. **Gentes** etiam ecōtrario respōdebant: Quāto enī maiora erga vos dei bñficia narraueritis: tāto maioris vos criminis reos esse mōstrabit. **Semper** enī his omnibus extitistis ingrati. Nam ipsis pedibus quibus aridū mare transistis. ludebatis ante idola q̄ fecistis. et ipso ore quo pauloante ob necē aduersarioꝝ domino cātaueratis: simulacra vobis fieri poposcistis illis oculis quibus venerādo deū in nube vel igne p̄spicere solebatis: simulacra intuebamini. **Manna** quoq; vobis fastidio fuit et semp in deserto p̄tra dominum murmuraſtis. ad egiptum vnde vos manu valida eiecērat redire cupiētes. **Quid** plura? Ita patres vestri crebra p̄uocatione dominum irritauerūt. vt omnes in heremo morent: nec plus ex senioꝝibus eoꝝ q̄ duo homines terrā rep̄missionis intrarēt. **Sed** qd̄ anti qua replicamus. cū etiam si illa minime fecissetis de hoc solo nemo vos dignos veniā iudicaret qd̄ dominū christum p̄phetarū semp vobis vocibus rep̄missum nō soluz suscipere noluitis: sed etiā morte pessima p̄emistis: **Quē** vt nos cognouimus statim credidimus: cum nobis de eo antea nō fuerit p̄dicatū. **Unde** probat. qd̄ idolis serui uimus: nō obstinationi mētis: sed ignozantie deputandū. **Qui** enim cognitū ilico seq̄mur: olim vtiq; sequeremur si antea cognouissemus. **Sic** autē vos de generis nobilitate iactatis: quasi nō moꝝum imitatio magis q̄ carnalis natiuitas filios vos faciat esse sanctoꝝ. **Deniq;** esau et hysmael cū de stirpe sint abrae. minime tamē in filijs reputant. **Dis** taliter altercantibus. apostolus se mediū interponēs ita p̄tium dirimit q̄stiones. vt neutꝝ eozum sua iusticia saluauerit: confirmet: ambos vero populos et sciēter et grauitē deliquisse. **Iudēos** quideꝝ qd̄ p̄p̄uaricationē legis deum ihonozauerint: gentes vero qd̄ cum cognitū de creatura creatorē vt deū debuerint venerari. gloriā eius in manufacta mutauerint simulacra. **Utrosq;** etiam similiter veniā consecutos: equales esse verissima ratione demonstrat. p̄sertim cū vt in eadē lege p̄dictū sit et iudēos et gentes ad christi fidem vocādos esse ostēdat. **Quāobrem** vicissim eos humilians ad pacē et concordia cohoꝝrat.

Prothemata in Epistolas pauli.

Epistolis quedam sunt generalia q̄ omnibus pueniunt. q̄dam specialia q̄ ad singulas p̄tinent. **Primo** cōsideranda sunt generalia. deinde uideamus q̄ sunt specialia. **Hec** itaq; sunt generalia. **Querit** quare post euāgelium scripte sunt epistolę. cū in euāgelio sit doctrinę p̄fectio. p̄fecta regula viuēdi. honestoꝝ quoq; moꝝum integra p̄formatio. **Est** etiā q̄stio quare dicant epistolę. et q̄ materia earū. et p̄munis intentio omnium. **Deinde** querit de ordine earū et numero. **Hec** p̄dicta generalia sunt omnibus epistolis pueniētia. **Ita** vero specialia sūt. **Queritur** enī quibus scribant. et causa scribēdi. quid etiā in singulis specialiter intēdat. **Primę** q̄stio sic respondeatur. **Quō** ideo scripte sunt post euāgelium vt in exordio nascētis ecclesie nos contra callidas hereticoꝝ p̄muniret oppugnationes. oriētia quoq; uicia relecēret. et post futuras excluderet q̄stiones. **In** euāgelio namq; sic dicta sūt quedā: vt facile male intelligentib; ambiguitas et error suboriret. **Sicut** illud qd̄ dicit. anno. xxx. christi esse baptizatus. vnde quidā heretici uoluerūt p̄cipere: vt nullus ante tricesimū annū recte baptizaret. **Erant** etiā p̄terea q̄dam in euāgelio sic obscure dicta. vt inde fideles etiā dubitaret. **Itaq;** p̄pter hereses has et alias q̄ tunc in ecclesia pullulabāt extirpandas: istas apostolus scripsit epistolę. **His** itaq; de causis p̄dictis post euāgelia scripte sunt epistolę. **Non** sup̄flue. **Sed** quēadmodū p̄p̄hetę post legem: sic epistolę post euāgelia valde sunt utiles et necessarie. **Quāuis** enī in lege fuerit p̄fecta doctrina. nec aliud in p̄p̄hetis q̄ in lege p̄tineatur. quedam tamē ibi erant sub velamine dicta. q̄ in p̄p̄hetis aptius expōsita: quodammodo dilucidant.

Quanduz quoq; ē qd̄ hoc opus a quibusdā uocat sup̄additio. **Et** tractū de pabola illa euāgelicā q̄ dicit: **Homo** qd̄ descendebat ab hierlm̄ in hiericho. et incidit in latrones. i. humanū genꝝ qd̄ de celestis hierusalem patria descendit in mundū. inter malignos uidelicet hostes. **Qui** etiam despoliauerunt eum. et plagis impositis abierunt semiuino relicto. i. diuersoꝝ dogmatum erroribus eū subingauerūt. **Accidit** autē vt sacerdos quidā et lenita. dum transiret eadem uia eo uilo p̄terierūt. **Lex** enī et p̄p̄hetę humanū genus curare nō ualuerūt. **Samaritanus** autē custos ille uerus uidelicet christus iter faciens. i. carnē assumēs. misericordia motus ē. **Et** appropians alligauit uulnera eius infundēs oleū et uinum. i. gratiā sp̄s sancti. et noui testamēti doctrinā q̄ sic inebriat vt terrenoz desiderioꝝ obliuisci faciat. **Et** imponēs illū iumento duxit in sta. et p̄tulit duos denarios dices stabulario curā illius habere. et si liquid superogaueris. ego cū rediero reddā tibi. **Dedit** enī apostolis et ceteris doctorib; nouū et uetus testamētū. qui plura superogauerūt vt paulus et multi alij. **Potest** etiā p̄ hoc opus illa scāla significari: in qua uidit iacob ascendētes et descendētes angelos. quoꝝ tipū gessit paulus cum ad terciū celuz raptus ē. ubi uidit se et cetera. **Condescēdit** etiā intantū humanitati et fragilitati vt diceret. uir reddat debitum uoꝝ.

Epistolę dicunt sup̄missę. i. sup̄ euāgelia missę. **Quattuordecim** sunt ep̄lę. decē ad ecclesias. q̄tuoꝝ ad p̄sonas. in quo numero uoluit ostēdere euāgelio et legi se p̄cordare. **Denarius** namq; ad decalogū legis. q̄ ternarius ad euāgelia p̄tinet. **Romanis** in hac epistola scribit. p̄ altercationē q̄ erat inter illos. **Altercatio** autē talis erat. **Dicebāt** iudęi se de genere abrae esse. se etiā legem et p̄p̄hetas accepisse. et nunq; idola. se d̄ vnū uerum deum coluisse: gentiles canes imundos appellabāt. **Ecōtra** gentiles se iauditu auris obedisse dicebāt: qd̄ ipsi bono ingenio et suę nature ascribebāt. **Iudēos** autē nō solum nō obedisse christo: uerū etiā turpissima morte eū cōdemnasse dicebāt. **Ita** ex utraq; p̄te sup̄bia. et nulla humilitas. **Quibus** se quasi mediū interponit apostolus. utrosq; p̄futando: vt sic inuiter ad humilitatē: vt omnia attribuāt gratiē dei. **Morem** recte scribentū epistolę seruat p̄ponendo salutationē in qua captat beniuolentiā a p̄sona sua. ubi dicit paulus. a. f. christi. **A** negocio ubi

dicit qd ante pmiserat. Ab autore. vbi dicit q factus e ci. Ab auditoribz vbi dicit in quibz estis z vos vo. zc. Assignatis rationibz opis numeri et ordinis epistolaru. Explicato deniqz vnde z quare apostolus romanis scripsit sup de materia z intentione z mo tractandi exequi. Generalis oim epistolaru materia e doctrina euangelij. Intentio monet ad obediendum euangelice doctrine. Propter hec autem in singulis pprias intentiones z materias requirimus. Prima itaqz epistola materiam habet romanoz vicia atqz gratie dei dona ad q eos hortat. Intentio eoz vicia increpare z ad vera pacez fraternaqz concordia sub manu gratie humiliare. Modus tractandi. Ore scribentium epistolas salutationem premitit. In qua psonam sua ne-gocium z autore ne-gocij comendat i quibus cogruce captat benivolentia. Haimo post salutationem vtriusqz pris vicia arguit ostendens gentiles a naturali ratione z iudicio a lege exorbitasse. Deinde pluribus modis ostendit iusticiam z salute eque vtriqz esse no p legem sed p fide christi. vt a lege eos tollat z in sola fide christi eos pstruat. Circa finem vero moralis subdit instructio. atqz in actione gratiaru sine tenet epistola.

Argumentu in Epistola ad Romanos.

Romani sunt partis italię: hi pueniunt a falsis apostolis: z sub nomine domini nostri ihesu christi in legem z prophetas erant inducti. Nos reuocat apostolus ad veram z euangelicam fidem. Scribens eis a corintho.

Inter omnes epistolaru scriptores in tribus paulus singulariter excellit in opis scz pfunditate. quia ceteris plixius z ad intelligendū difficili. In fidei assertionem quia ad fidei catholice assertionem cogrua autoritatu legis z pphetie inducunt testimonia. In gratie comendatione qz contra arrogantes z supbos de suis opibus pfumentes p comendanda dei gratia prudenter z fortiter dimicauit. Qui nimiru z in illo euidentior clariorqz apparuit quia inter alia vehementer ecclesia dei psecutus pro quo summo dignus fuit supplicio p maledictione psecutus e gratiam. p damnatione suscepit misericordiam. in quo spes nostra plurimum subleuat.

Romani. Interpretantur sublimes sine tonates. qz illo tempore quo apostolus hanc epistolam ad eos misit cunctis dominabant gentibus. Ideo qz sublimes erant omnibus populis z in tonabant pcepta publica z priuata eozqz fama omnium hominum resonabat in ore.

Corintho. Orige. Hanc eum de corintho scripsisse euidenter monstratur ex eo qd dicit. Comendo vobis pbebe sororem nostram ministram ecclesie que e chencris. Chencris eni locus dicit corintho vicin? immo portus ipsius corinthi. Et ex eo qd dicit. Salutat vos Caius hospes me? de quo scribens corinthijs comendat dicens: Gratias ago deo meo qz neminem vestrum baptizauit nisi Crispum z Caium. Haimo autem ab athenis apostolus scripsisse romanis dicit in his verbis. Ab athenis ciuitate grecorum scripsit apostolus romanis hanc epistolam. Quos no ipse no petrus vel alius duodecim apostolorum primu instruxit sed quidam iudeoz credentium qui fide christi ab apostolis pcepta venientes roma vbi princeps orbis residebat cui erant ipsi subiecti q apud hierosolimam didicerant romanis euangelizauerunt. In ecclesiastica tamē historia sic legitur. Claudij tempore clementia diuine prudentie petri ad urbem romanam deducit. Iste adueniens primu in urbe roma euangelij sui clauibz ianuam regni celestis aperuit. Hic. sup presentem epistolam ad romanos vbi scriptu est vt aliqd impiari vobis gaudij spiritualis ait sic. Romanos petri p dicatione fidem tenentes cofirmare se velle paulus dicit. Non q minus accepissent a petro sed vt duobus apostolis attestantibus atqz doctoribus eoz corroboraret fides. Haurum igitur autoritatu pflictum dirimetes dicemus. petrum primu p dicatione romanis quantu ad alios apostolos sed no primu quantu ad omnes credentes. Item dicemus athenis epistolę ptem scripsisse corinthi vero pfectisse atqz inde romanis eam destinasse.

Pro altercatione scribit romanis. pfutans modo iudeos modo gentiles docens eos humiliari. vt omnia attribuāt gratie dei.

Judei Salute generi suo. Bentes vero ingenio z nature attribuebant. Prima hec ponit qz primu gradum erroris destruit.

Comendat psonam z negociu z autore negocij in quibus cogruce captat benivolentiam.

Paulus. Beda sup actus apostolicos paulum anno passionis z resurrectionis christi ad fidem venisse dicit. Tercio vero decimo anno post christi passionem apostolatu gentiu cu barnaba z pauli. vocabulu accepisse prius enim saulus a saule psecutore vocabatur. quia sicut ille dauid hic ecclesiam psecutus e. Quartodecimo autem anno iuxta p dictionem apostolorum ad magisterium gentiu est pfectus.

Aug. Non ob aliud hoc sibi nome elegit. nisi vt se puum ostenderet tanqz minimum apostolorum. Non iactantia aliqua sed ex saulo factus e paulus. i. ex supbo modicus. paulus enim modicus z quietus. Saulus inquietudo z tentatio interpretatur.

Ambro. Porro ex more sanctoz apostolorum illud fecisse phibet. qui virtutibus pficientes mutato nomine sunt vocati vt z ipso nomine essent notati. vt cephas z filij tonitru.

Hiero. Paulus a primo spolio qd ecclesie tulit scz a sergio paulo pcosale que apud aprium comuerit hoc sibi nomen assumpsit.

Orige. In scripturis alios binomios. alios trinomios inuenimus. Sicut salomon qui ecclesiastes z ydida. Matheus qui et leui. Secundum hanc ergo consuetudinem videtur nobis z paulus duplici vocitatus vocabulo. sicut in actibus vbi scribit. Saulus qui z paulus euidenter ostendit.

Hiero. Paulus mirabilis siue electus. Que z domini ipse vas electionis vocauit. z tam vita qz doctrina mirabile fecit.

Seruus. Ex seruo z humili. fecit deus apostolum. z sublimē ita z vos humiles sitis. Qui eni se humiliat exaltabit.

Haimo Orige. Seruus amore filiationis z humilitatis no timoris. Non eni accepistis spiritu seruitutis zc. Item itaqz ia non e seruus sed liber. Et iteru iam no dicam vos seruos sed amicos.

Ihesu christi. Ambro. Christ? grece. Messias hebraice latine vnct? Christus quide vnctus rex z sacerdos inuisibili oleo plenitudine gratie spiritualis. vnde vnctus te deus deus tuus zc. Aug. haimo vtriqz ponendo vna dei z hominis psonam esse testat.

Alterum p iudicis alteru p gentibus ponit. Christus eni hoc nome iudeis e cognitum quo noie dei filij designatu videt z audiunt in lege pmissum. quibus z si alium p dicaret no crederet. gentibus vero qz in aliquo no legunt p mittit saluatore. i. hiesum.

Christus. Quauis non sit pprium sed nome sacrameti sicut ppheta z sacerdos. Iudeis tamē cognitu recte pponit. Esi pluribz indita hec nomina tu sola figura. hic eni solus verus rex z sacerdos.

Apostolus. Ecce de humili altus. Vocatus. Non a se sed a deo. Vel vocatus ab hominibz dictus privilegio nomis. Segregatus a doctrina scribaru z pharisoz. hoc contra iudeos. Vel ab alijs apostolis corpe z no mente. vnde segregate mibi. b. z. p. in opu. ad qd. as. e.

Euangelium. Haimo. Bona annuatiatio e q ad salute. Ea vero est de his que ad fide z mores. Dei. no ab homine inuentu. Quod ante. ppletionem no venit vt subitu. sed longe ante pmissum. vnde in hoc verbum veru e. quia alius e qui seminat z alius qui meret.

Per prophetas Haimo. Vnde hieremias. Ecce dies veniunt. z consumabo testamentum nouum. sup domu israel z sup domum iuda. Et item feriā vobiscu pactum sempiternu. Idē z alij.

Sanctis. Non ethnicis. Sancte qz vicia damnāt z sacramentis vnius dei z incarnationem filij dei continent. Quo pprio sibi cosubstantiali coeterno coequali. factus tantu secundum carne. Aug. Et si infectus secundu diuinam. tanta e vnio vtriusqz nature. vt totum dicat deus totu homo z vicissim homo deus deus homo. qd no i substantijs hominis

Tab vtero sinagoge in qua quasi mortuus fuit. Predican du. Ecce officiu. Stulus segregatus in euangeliz. Comendatio euagelij a quatuoz ppletionem. Deus pater. gratis. vt re vtilē z necessariā. qui ex deo no ex se magni. Sa tpe. Sa autore. Sa testibz co. dei qd ante pmiserat p pphetas suos in scripturis sanctis de

hebraice. quiet? grece. modic? latine. humilitatis vt ad ea prouocet. Ser. Saluatoris cui merito omēs serui cui seruire regnare regis z sacerdotis. u? ihesu xpi. teterna electōne z te porali missioe. mis sus legat? vel nūci? vocatus apo